

LUND UNIVERSITY

Trädgård - kultiverad natur?

Sjöholm, Carina; Saltzman, Katarina

Published in:
Naturen för mig. Nutida röster och kulturella perspektiv

2014

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Sjöholm, C., & Saltzman, K. (2014). Trädgård - kultiverad natur? I L. Midholm, & K. Saltzman (Red.), *Naturen för mig. Nutida röster och kulturella perspektiv* (s. 197-209). Institutet för språk och folkminnen.

Total number of authors:
2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Foto: Gunnel Svensson.

Trädgård – kultiverad natur?

Katarina Saltzman och Carina Sjöholm

”Jag har naturen alldeles bredvid mig. Det är min trädgård som ger mig stor glädje.”

I svaren på folkminnesarkivens frågelista ”Naturen för mig” är det påfallande många som väljer att berätta om upplevelser och erfarenheter de fått precis inpå knuten, i den egna täppan. Dessa berättelser handlar om att handgripligen konfronteras med naturen, i form av det som växer, gror och lever i trädgården. Det handlar om njutning och avkoppling men också om arbetet med att sköta trädgården och hålla efter ogräs. Olika och ibland rentav motsägelsefulla förhållningssätt till naturen tycks här existera sida vid sida, och människors vardagliga relationer till trädgårdens natur väcker många frågor: Är naturen alltid välkommen in i trädgården eller behöver den först tuktas? Uppfattas trädgården som en del av naturen, eller naturen som en del av trädgården? Den här artikeln ger exempel på en mängd gränser och gränsöverskridanden mellan natur och kultur, mellan nyttigt och onyttigt, och mellan arbete och avkoppling, så som det kommer till uttryck i trädgården.

Meningsfullt och meningslöst

I materialet finns många berättelser som vittnar om att trädgården kan vara en plats för vardagliga ritualer. En del går dagligen en runda i sin trädgård för att starta dagen eller varva ner efter en dag på arbetet, och beskriver hur de på så vis dag för dag, vecka för vecka kan följa det som växer, blommar och så småningom vissnar.

I trädgården upplevs årstidernas växlingar och olika arbetsuppgifter ersätter varandra beroende på säsong. Inte helt överraskande dominerar skildringarna av vår och sommar, men trädgården finns ju även under vintern, och några beskriver hur det hör till att varje vinter mata småfåglar, och ibland också andra djur som ekorrar och rådjur. En meddelare berättar om

En vanlig villaträdgård kan vara en plats för värdefulla naturupplevelser. Den meddelare som med sitt svar på frågelistan "Naturen för mig" skickat in en bild av sitt hus skriver att trädgården är ett av hennes smultronställen.

Foto: Lilly Bengtsson.

att mycket av jularnas dekorationer har hämtats i den egna trädgården. Årstidscyklerna betonas också i beskrivningar av andra säsongsanknutna trädgårdssysslor:

I höstas satte jag lökar för första gången och det har varit roligt att se alla pärlhyacinter och tulpaner som poppat upp. Jag gillar att rensa ogräs, där finns det hur mycket som helst! Det tar aldrig slut och är på något sätt meningslöst men jag

njuter! Att dra upp ur jorden, att det blir fint, luktar friskt på något sätt. Jag klipper lite buskar och bär grenar ner till vattnet där vi sedan eldar när det är vindstilla.

Denna meddelare framhåller särskilt hur hon njuter av det "meningslösa" i ogrärensningen, och för många trädgårdsodlare verkar de till synes meningslösa sysslorna i en trädgård kunna erbjuda en alldeles särskild slags mening. Man

rensar, ogräset växer, man rensar igen, det tar aldrig slut, men just därför blir det betydelsefullt. De repetitiva göromålen i trädgården blir ett sätt att anknyta till naturens cykler och processer. Trädgården och det som växer i den är i ständig förändring, vilket påminner om de sammanhang av liv, växande, åldrande och död som vi alla är del av.

Varje dag kan jag njuta av naturen i min inte alltid så välskött trädgård. Ibland kan man tydligt se hur det växer och förändras från dag till dag men ibland blir man hemmablind och ser inte förändringen på flera veckor. Är man bortrest en vecka syns det ju tydligt när man kommer tillbaka att det händer ganska mycket på kort tid. Trädgården visar också så tydligt att naturen lever sitt eget liv.

Samtidigt som innehållet i trädgården förändras över tid, förändras också människors tankar om vad en trädgård är, vad man har den till, och vad som hör hemma i en "fin" eller "bra" trädgård. En av de många frågor som trädgårdsodlare ställs inför är hur mycket man ska styra och ordna i sina odlingar. Ibland är det självklart vilka växter som ska vårdas och vilka som ska rensas bort, men detta kan också vara en fråga där tycke och smak är olika:

Jag har haft en egen villaträdgård nu i 40 år och där råder ganska stor frihet för växtligheten. Mera renläriga grannar med välputsade trädgårdar tycker säkert att den är vanvårdad, men jag låter växterna etablera sig där de trivs och

ger katten i om de står i prydliga rader eller ej. Somliga flyttar in alldeles av sig själva – renfana och fingerborgsblomma har jag aldrig sått eller planterat, men det finns i alla fall.

Det finns hos många en medvetenhet om att andra betraktar och bedömer den egna trädgården. Några vittnar om beundrande blickar och omdömen från besökare och förbipasserande, exempelvis en kvinna vars skogsnära trädgård ligger i en storstadsregion: "Det finns stavgångare ... som har vår trädgård som utflyktsmål på våren." Fler vädrar dock, liksom i det föregående citatet, misstankar om att grannarna kanske tycker att den egna trädgården inte är tillräckligt välskött. En annan kvinna skriver om "tryck från grannar för att våra maskrosor fröar av sig utanför vår tomtgräns. Naturen blir en orsak till osämja grannar emellan".

En fråga som väcks när dessa meddelare nämner grannarnas synpunkter är vem man egentligen skapar sin trädgård för. Är det i första hand för grannar, gäster och förbipasserande, eller är det något man gör bara för sig själv? För de flesta är det nog en kombination av bådadera. Även om de flesta trädgårdar är privata upplevs de många gånger som halvoffentliga platser, i flera olika bemärkelser; marken är enskild egendom men luften, dofterna och ljuden delas med andra. Det som i ena stunden kan upplevas som ett mycket privat rum kan i nästa stund påverkas av att grannen börjar klippa gräset, grilla eller ropa över häcken.

Trädgård som livsstil

Uppfattningar om hur en trädgård bör användas och skötas har förändrats mycket under de senaste hundra åren, som Åsa Wilke har beskrivit i sin bok *Villaträdgårdens historia. Ett 150-årigt perspektiv*. I början av 1900-talet odlades i de flesta trädgårdar frukt och grönsaker för hushållets behov, men nyttoodlingen har successivt kommit att ersättas med en syn på trädgården som plats för avkoppling, i takt med att människor inte längre av försörjningsskäl är beroende av vad trädgårdsodlingarna gett. Under de senaste åren har visserligen intresset för frukt- och grönsaksodling ökat igen, men idag är odling av ätbara grödor i allmänhet ett livsstilsval snarare än en ekonomisk nödvändighet. Idag handlar trädgårdsintresset för många först och främst om att uppleva, må bra och förverkliga sig själv.

Jag kan sitta på trappan ut mot trädgården och bara njuta. Fruktträden bildar ett rum och därinnanför sitter jag. Jag ser ut över min värld. Det är som en meditation för mig att rensa ogräs runt mina odlingar, att plocka bär och frukt. Det är inte enbart ett jobb att göra det utan en upplevelse av en storhet, det fantastiska att ta del av en ny skapelse; att fröna växer till grönsaker, att träden bär frukt. Jag känner kraften från allt som växer strömma genom mig. Jag tappar uppfattning om tiden därute. Jag bara arbetar på. Andra kanske tycker jag odlar mycket, eller tycker trädgården ser annorlunda ut men jag är uppfylld av det fantastiska i den. Min trädgård är inte genomplanerad eller ens särskilt välskött.

Den bara är där, ett stycke natur som fyller mig med glädje, vila och kraft.

Detta citat kan sägas spegla ett mycket tidstypt förhållningssätt, där upplevelsen av att vara och arbeta i trädgården lyfts fram som en närmast ovärderlig källa till välbefinnande. Liknande skildringar möter vi idag ofta i trädgårdstidningar, böcker och tv-program. Trädgården blir med dagens synsätt ofta ett individuellt projekt, och något som gärna ska spegla ens personlighet, både i sin utformning och hur den används. En del av meddelarna skriver också om att trädgården ger dem utlopp för olika behov:

Den ger utrymme för min kreativitet och skapande förmåga. Jag kan planera och rita hur jag vill att den ska se ut. Jag kan plantera och försöka hålla efter ogräs. Att sen resultatet av mina ansträngningar aldrig blir riktigt som den bild jag hade framför ögonen när jag planerade är en påminnelse om att vi inte kan och vet bäst i alla lägen.

I medias många reportage om inspirerande trädgårdar och inspirerade trädgårdsodlare framhålls ofta just det kreativa och skapande. Och för den som inte själv vill eller kan skapa finns alltfler möjligheter att köpa olika typer av både trädgårdstjänster och designlösningar. Att skapa och vårda en trädgård är något som kräver kunskap. Ofta är det fråga om tyst, erfarenhetsbaserad kunskap som förmedlas på informella sätt. En gång i tiden var trädgårdsodling något många

fick lära sig i skolans skolträdgård, vilket några av våra äldre meddelare vittnar om. Hur tillägnar sig människor den kunskapen idag? Den som inte har egna erfarenheter av trädgårdsodling kan uppleva att det finns en förväntan om att trädgård är något som "alla kan". För dem kan ett besök på plantskolan skapa känslor av osäkerhet, snarare än habegär eller lust att skapa, förändra eller förvalta. Trädgårdsodling väcker således många frågor om hur vi kan det vi kan. Det handlar om flera olika typer av kompetenser. Att odla, att planera, att skapa, ja till och med att njuta är något man lär sig.

Förvalta och föra vidare

Att förhålla sig skapande till sin trädgård kan betyda att anlägga en ny trädgård, men det kan också handla om att förvalta det som redan finns i den. Att bevara en äldre trädgård, liksom att totalt förändra den nyinförskaffade trädgården, kan för många vara del av ett livsstilsprojekt där trädgården blir ett uttryck för vem jag är. Hur växter, föremål och miljöer från förr förvaltas, dels i relation till nya inslag och trender, dels i relation till trädgårdens inneboende föränderlighet är ett återkommande tema i svaren.

Bland annat har jag en pion som min far ömmade särskilt för. Det är en röd bondpion som är vacker när den blommar, men känslig för vädret och med kort blomningstid. Min far hade med sig den från sitt föräldrahem när han och mor köpte hus med trädgård på 1940-talet, så plantan fanns kanske redan i slutet av 1920-talet. Mor påstod att far undrade över vad som

skulle bli av pionen när han dog, alltså finns den nu i vår rabatt.

Att förvalta en äldre trädgård eller särskilda växter som flyttats från exempelvis äldre släktingars trädgårdar kan bli en mycket konkret koppling till historien och en manifestation av identitet, kulturarv och hemhörighet. Berättelser om trädgårdens ursprung, tillblivelse och förändring är ofta stående inslag när människor berättar om eller visar sina trädgårdar. Inte sällan ingår särskilda växter som en del i en sådan berättelse om hur en trädgård skapats och förändrats. Växterna och de minnen de är förknippade med blir då en del av trädgårdens skapelseberättelse.

Ibland hänger trädgårdens förändring ihop med andra saker i livet – människor som föds och dör, växter som kommit som gåva, som delats med vänner och bekanta eller är inköpta på särskilda platser. Trädgården kan också ses som ett socialt projekt, där bytessystem är en del. Att handla och byta växter med varandra är inget nytt men omfattningen och möjligheterna är idag fler och engagerar inte bara specialister. Idag kan privatpersoner exempelvis komma över sticklingar, fröer och delade perenner på "växtloppis" eller över internet.

Bevarande av en gammal trädgård kan handla om att medvetet förvalta ett grönt kulturarv och kanske till och med ses som en skyldighet gentemot kommande generationer. Det kan också vara en fråga om estetiska och ekonomiska aspekter, för en välbevarad trädgård kan ses som en tillgång när hus och trädgård ska överlätas eller säljas. Det är dock inte alls säkert att trädgårdens

nya ägare uppskattar det man själv vårdat och byggt upp.

Häromåret när vi cyklade förbi det huset träffade vi på den nye ägaren, och vi fick gå in och titta i trädgården. Vi blev förbluffade, de hade huggit ner det vackra guldregnet! Även ginsten var borta! Och alla stenar som jag hade burit dit hade de också tagit bort. Ja, de fick ju göra som de ville, men vi tyckte det var synd med guldregnskapningen!

Ibland är det i mötet med andras prioriteringar som man blir medveten om sin egen smak och sina egna värderingar.

Arbete och avkoppling

Trädgården beskrivs idag, som vi har sett ovan, ofta som en plats där man kan dra sig undan från vardagens och samhällets krav, från arbete, allvar och nutidens stressiga tillvaro. Att arbeta i sin trädgård ser många som ett annat slags arbete än den dagliga sysselsättning de där kopplar av ifrån.

Trots alla besvikelser är trädgården en välsignelse att ha tillgång till. Eftersom jag arbetar mest med siffror och ord, dvs. använder huvudet mer än kroppen så är det avkopplande att gå ut i trädgården och arbeta med händerna när man är ledig.

Kroppsansträngningens betydelse ingår som ett av de positiva värden som förknippas med trädgården. Idag är som sagt produkterna av arbe-

tet, grödorna som odlas, inte alltid huvudsaken. Istället betraktas trädgårdsarbetet i sig som värdefullt, och inom vården ordinerar numera "trädgårdsterapi" och "grön rehabilitering" mot exempelvis stress och utmattningssymptom. Samtidigt är det uppenbart att en hel del människor också uppfattar trädgårdsarbetet som fyllt med krav, stress och tunga arbetsmoment.

Inte bara för kroppen utan också för själen kan trädgårdsarbetet uppfattas som både välgörande och nedbrytande. Trädgården är som så mycket annat inte frikopplad från andra delar av livet: "När jag är här känner jag trygghet och glädje, men när jag ibland känner att jag har för mycket arbete med trädgården och veden kan jag känna frustration och en viss tyngd som "drar ner" mig i ett svart hål."

Enligt en nyligen genomförd undersökning som Fritidsodlingens Riksorganisation genomfört, är trädgårdsarbete en av de vanligaste fritidssysselsättningarna i Sverige. Trädgårdsarbete engagerar människor i alla sociala grupper, såväl män som kvinnor, och aktiviteten ökar med åldern, upp till 75-årsåldern. Detta speglas väl i vårt material, där flera av meddelarna är äldre. De vittnar också om att förutsättningarna för att arbeta i trädgården förändras med tiden, kroppen åldras och livet tar nya vändningar.

Min man köpte oftast nya plantor varje vår och vårdade även de gamla mycket väl. Sedan jag blev ensam har trädgården bara gamla växter. De kommer så fint varje år fram och glädjer mig. Jag vårdar dem ömt och ibland har någon

fågel hjälpt till med några frösättningar. Då välkomnar jag dem. Det passar mej precis med min gamla trädgård.

I trädgården möts ideal och praktik, och många trädgårdsprojekt bidrar kanske bäst till lycka och välbefinnande så länge de stannar i drömmarnas och fantasiernas värld. En trädgård finns inte bara som fysisk verklighet utan ofta också

som idéer i innehavarens tankevärld. Den odlare som just planterat ett antal spinkiga syrenskott i en halvcirkel har inga problem att föreställa sig en blommande berså där den tillfälliga besökaren kanske nätt och jämnt uppfattar några pinnar som sticker upp ur jorden. Steget från dröm till förverkligande kan förvisso innebära en hel del prövningar, och hårt arbete.

Trädgårdsarbete kan vara tungt och slitsamt, men många tycker sig finna avkoppling i ansträngningen.

Foto: Privat.

Jag fick ställa och styra bäst jag ville i trädgården och på tomten, som låg runt vår stuga. Allt var vildvuxet. Visst är törnrosor vackra. Men inte när de är stora som träd och skymmer sikten mot sjön. Efter flera års grävande och sågande lyckades jag faktiskt få en underbar trädgård runt huset.

Att förhållandet mellan arbete och fritid idag inte är något enkelt motsatspar, blir tydligt i fråga om trädgårdsarbete. Det framkommer emellertid också i frågelistsvaren att vissa menar att det krävs även andra slags insatser än fysiskt arbete för att åstadkomma en vacker och välskött natur i trädgården.

Naturen behöver hjälp på traven för att bli njutbar för människan. Alltså klipper vi gräs med hjälp av diverse redskap, gräver i rabatter, sår små frön, åker till växthus för att införskaffa mer naturskönhet för ganska stora pengar för att sen kunna njuta av härligheten mellan arbetspassen.

Det är värt att påminna om att trädgårdsodling idag är en marknad som omsätter mycket stora ekonomiska belopp. Hur mycket pengar man lägger på sin trädgård skiljer sig mycket åt, vilket också framgår av Fritidsodlingens Riksförbunds undersökning. Det finns också meddelare som menar att trädgården inte behöver kosta någonting alls – åtminstone i ekonomiska termer: "Jag har fullt upp med att underhålla min trädgård genom att klippa och underhålla de växter som finns och det kostar mig inget i pengar. Jag tycker det är underbart."

Det tuktade och det vilda

Bland trädgårdsodlare finns onekligen vitt skilda uppfattningar om i vad mån naturen i trädgården kan och bör kultiveras och tämjas. Vissa typer av trädgårdar kan ses som en manifestation av människans kontroll över naturen. I andra är huvudmålet att skapa en miljö som liknar naturen.

Målet är en naturlig trädgård, som naturen själv. Här finns inga raka linjer. Allt stoppas ner där det finns en bit öppen jord och får växa till sig där. Det är svårt ska jag tala om, mycket svårare än att dra raka linjer, och jag tycker jag fått en underbar "natur" här. Ogräset måste man förstås hålla efter och gräset måste klippas. På våren sår man fröer och känner lycka när fröna spirar. På hösten samlar man in frukt för vinterförvaring och plockar frökapslar för nästa års sådd. På så sätt följer man tidens gång och året rullar undan. Det heter: "Förälska dig och var lycklig en dag, gift dig och var lycklig ett år, skaffa trädgård och var lycklig hela livet." Med reservation för att minnet sviker mig.

Det är ett starkt och livskraftigt ideal inom trädgårdsodlingen att trädgården så långt som möjligt ska efterlikna naturen, och här uppstår många frågor om hur man rent konkret ska göra för att skapa en "naturlig" trädgård. Ska man exempelvis gödsla eller inte gödsla, klippa eller inte klippa, föra in nya växter eller vårda det som kommer av sig självt? Frågor om hur mycket man ska tukta naturen får olika svar beroende på vem man frågar, i vilken tid och i vilken geografisk

En meddelare berättar om triften som varje vår blommar på hennes skärgårdsö: "Men nu, denna vår, över den gråa hällen och triftstånden löper en illröd kritad linje. En del av skäret ska sprängas bort för att utvidga bryggan [...] Vi gräver upp några triftstånd [...] och planterar om dem i vår trädgård på en grå mur [...]"

När syrenerna blommar, finns också blommande trift i vår trädgård. De klarade sin ofrivilliga flytt."

Foto: Urban Brunell.

kontext. En meddelare menar sig se nationella skillnader.

Jag har under en stor del av mitt liv haft naturen nära om man ska räkna in trädgårdar som ju är tuktad natur. I mild version i England, mera naturtomt i Sverige och verkligen hårdtuktad i Frankrike. Så förbannat militärisk och matematisk att den totalt saknar intresse utom möjligen för en fransman.

Att sköta en trädgård kan handla om att lära sig att samarbeta med naturen. Under senare år har trädgården allt oftare uppmärksamats som en viktig plats för biologisk mångfald, där mycket kan göras för att gynna vilda växter och djur. Tidningen *Natur och trädgård* har exempelvis uppmärksammat "wildlife gardening" som en aktuell trend i Storbritannien. Ett fåtal av meddelarna hävdar visserligen mycket bestämt att trädgård inte är natur, men gränserna för vad

som uppfattas som natur och kultur är flytande, och i det här svaret är det påtagligt att gränsen rör sig i takt med att meddelaren formulerar sina tankar.

Jag är väldigt mycket och ofta ute i naturen, samtidigt är natur väldigt mycket, och olika saker. Trädgård är inte natur och renodlade parker eller parkanläggningar som är för tillrättalagda är inte natur. Det ska vara vildare och det måste vara mycket träd. Sen finns det parker som ändå är som natur eller nästan natur. Fast det är klart det finns ju natur utan träd också, kalfjäll och glaciärer och öken är ju i högsta grad natur.

Att definiera vad som är natur och vad som inte är det, är ingen lätt uppgift. Flera av meddelarna brottas i sina svar med frågor som kan sägas vara av närmast filosofisk karaktär, om var naturen börjar och slutar. På motsvarande sätt kan det

vara svårt att avgöra var gränsen går för vad som är en trädgård och vad som inte är det. För vad krävs egentligen för att en tomt ska bli en trädgård? Även här finns många möjliga svar, exempelvis för den som bor på en "naturtomt", som i vissa fall kan betrakta sin närmiljö som allt annat än en trädgård, och i andra fall som en ytterst raffinerad trädgård. Klippblock, stora träd, en liten bäck eller en naturlig damm är företeelser som många trädgårdsägare ser som åtråvärda inslag i en trädgård, och en hel del arbete och pengar läggs också på att införliva eller efterlikna sådana i miljöer där de saknas. För andra är naturinslagen i trädgården något som mer tas för givna. En meddelare minns hur hon som barn lekte affär vid några stora, släta stenar under de gamla ekarna på föräldrahemmets tomt, "där största delen hade fått förbli som den var när den var slätteräng och kohage". I andra svar markeras en tydlig gränsdragning mellan

Rådjuren är ibland välkomna men ofta ovälkomna gäster i trädgården. Foto: Kerstin Hofmann.

mer "naturliga" och mer "kultiverade" delar av trädgården.

Några ord om naturen omkring mitt hus. Jag har en blandad tomt på drygt två tusen kvadratmeter. En del är vildvuxen, en större del är gräsmatta och rabatter. Vi lämnar den tuktrade delen åsido och tittar på vad naturen kan erbjuda på den del, som mer eller mindre får sköta sig själv. Där växer al, alm, ask och björk, och runt en ask slingrar en enorm murgröna cirka tio meter uppför stammen. Den utgör verkligen ett blickfång. På sluttningarna växer en mångfald av blommor såsom gullvivor, vit-sippor, svalört, hästhou, skogsviol, prästkrägar, humleblomster, vildsmultron, käringtand och många andra, som ger liv åt området under större delen av den blommande perioden. Jag tycker, att det är trevligt med en sådan variation på naturligt och kultiverat område, speciellt som det är mitt hem.

Kamp mot naturen

Att relationen mellan natur och kultur ställs på sin spets i trädgården är ingen slump. I trädgårdsodling är det tydligt att natur och kultur samspekar och gynnar varandra. Samtidigt skapas trädgården både genom förädling av och kamp mot naturen. Kultur betyder odling, och förhållandet mellan natur och kultur har genom historien ofta diskuterats med metaforer och exempel från trädgården. Trädgården ses inte sällan som en sinnebild för kultur, för människans möte med, inverkan på och förfining av naturen.

Med historien i åtanke är det inte konstigt att natur i trädgårdssammanhang kan stå för många olika saker. Ordet natur kan i en och samma trädgård exempelvis avse en särskild del av trädgården, ett estetiskt eller miljömässigt ideal, det kan vara det vildvuxna – ohyra och ogräs som hotar odlingarna – men samtidigt också en föreställning om ett större sammanhang som trädgården ingår i. Många förknippar trädgårdsodling med drömmar om det goda, enkla livet "nära naturen". Men i praktiken är naturen också motspänstig, och trädgårdsarbetet kan vara en regelrätt kamp.

Gräsmattan är trevlig att se på men kräver mycket underhåll. Vår håller på att tas över av maskrosor, mossor och en liten gul blomma som sträcker ut sina tentakler och förökar sig ungefär som jordgubbar. Den är hemsk. Jag kämpar med den överallt.

Trädgårdens växter och djur överskrider ständigt våra försök att upprätta gränser mellan natur och kultur. Människors förhållningssätt till olika levande organismer i trädgården synliggör gränsdragningar och kategoriseringar som ofta är oreflekterade i den vardagliga trädgårdstillsynen. Särskilt intressanta är odlares förhållningssätt till företeelser som "ogräs" och "främmande arter": "Ogräset växer alltid mer och starkare än de växter jag planterar. Mördarsniglarna äter upp mina tagetes trots att jag går på jakt varje kväll."

Villkoren för vad som välkomnas och vad som ses som ett hot i trädgården bestäms i kul-

turella och sociala sammanhang. Detta blir särskilt tydligt i fall där grannar har olika förhållningssätt till exempelvis kirskål eller spansk skogssnigel, som kan sprida sig snabbt och inte bryr sig om fastighetsgränser (se vidare i Charlotte Hagströms artikel i den här boken). Det gäller också att lära sig vilka växter som kanske trivs lite för bra i den egna trädgården: "Körveln får man vara lite kärv emot, annars ockuperar den hela trädgården liksom oreganon (kungsmynta), men oj vad fjärilarna tycker om den sistnämnda."

Den amerikanske författaren Michael Pollan har i sin bok *En andra natur* diskuterat den moderna, västerländska människans förhållande till naturen mot bakgrund av sina egna erfarenheter av trädgårdsodling. Det är svårare och viktigare, menar Pollan, att hitta ett etiskt förhållningssätt till naturen när man handgrip-ligen deltar i den, som i trädgården, än när man på avstånd betraktar en "orörd" vildmark. I trädgården är det knappast rimligt att hävda att naturen alltid mår bäst om inte människan lägger sig i. "Trädgårdsodlare brukar inte vara naturromantiker" och de "anser sig ha rätt att gräla på naturen med dess ogräs, oväder och skadedjur", konstaterar Pollan.

Flera av meddelarna berättar om hur de välkomnar den vilda naturen, inte minst i form av olika slags djur, i den egna trädgården. En meddelare berättar att hon tycker om att sitta och titta ut genom vardagsrumsfönstret på rådjuren som kommer om vinterkvällarna och äter från fågelbordet, men att hon längre fram på våren schasar bort samma rådjur när de vill äta upp

hennes tulpaner. Vad som är välkommet kan alltså variera med tid och situation, vilket blir ytterligare ett exempel på hur mångsidig och motsägelsefull vår relation till naturen kan vara. I vissa fall kan planer och drömmar för trädgården på ett mycket konkret sätt ruineras av fyrbenta besökare.

Häromdagen när jag skulle slå upp något i vår gamla trädgårdsbok hittade jag min mans överkryssade anteckningar om det som skulle ha blivit vår fruktträdgård. Äppel- och plommonträd inköptes 1987 och 1988: Reine claudes, victoria, gyllenkroks, transparang blanch, silva, oranic, lobo, cox pomona, åkerö. Två gånger om förstörde älgen hela härligheten utom ett sargat plommonträd vars stam blivit välgnagd under den gångna stränga vintern.

Om trädgårdsskötsel i sig ses som en kamp både med och mot naturen så gäller det i synnerhet odling. Ibland tvingas man ge upp, och justera sina drömmar och sina odlingsmetoder efter de villkor naturen på platsen erbjuder.

Avslutning

Med utgångspunkt i de många frågelistsvaren som berör trädgården som natur har vi kunnat konstatera att den egna trädgården idag är en mycket viktig plats för många människors möten med naturen. Att såväl trädgård som natur är begrepp som är laddade med många betydelser, förväntningar och meningar blir här uppenbart. Trädgårdens roll och status förändras hela tiden i relation till samhället, och var

tids trädgårdsideal kan betraktas som en samtidspegling.

I den här artikeln har vi sett att föreställningar om natur och kultur i trädgården kopplas till föreställningar om arbete och fritid, dröm och förverkligande, ordning och oordning. Att räfsa löv, rensa ogräs och beskära träd kan ses som konkreta sätt att kontrollera naturen genom att skapa och upprätthålla en viss ordning. Men samtidigt som trädgårdens natur – i högre eller

lägre grad – ständigt sköts och formas, låter den sig inte helt kontrolleras.

Genom att titta lite närmare på hur de som besvarat frågelistan "Naturen för mig" berättar om växter, ting, djur och andra materiella beståndsdelar i trädgårdens mikrokosmos har vi i den här artikeln fått en inblick i hur människor i ett viktigt vardagligt sammanhang förhåller sig till de komplexa förändringsprocesser som kan benämnas natur.

Referenser

Till grund för artikeln ligger svar på frågelistan "Naturen för mig" inlämnade till Folklivsarkivet i Lund, Institutet för språk och folkminnen i Göteborg, Uppsala och Umeå samt till Nordiska museet i Stockholm. Bakgrundsfakta har hämtats från undersökningen *Fritidsodlingens omfattning i Sverige* (2012) som genomförts av Lise-Lotte Björkman och Fritidsodlingens Riksorganisation (FOR).

Vi arbetar för närvarande med att utforska dessa frågor närmare i ett forskningsprojekt som finansieras av Vetenskapsrådet. Projektets titel är *Arbete och redskap i villaträdgården mellan dröm och förverkligande*, och i detta ingår också landskapsarkitekten Allan Gunnarsson.

Den trädgårdshistoriska forskningen har oftare studerat parker och större trädgårdsanläggningar än "vanliga" privata trädgårdar. Landskapsarkitekten Åsa Wilkes bok *Villaträdgårdens historia: Ett 150-årigt perspektiv* (2006) ger dock en värdefull historisk översikt. Bland etnologiska trädgårdsforskare bör nämnas Eva Londos, som studerat folkliga trädgårdar och trädgårdskonst i *Trädgårdskonster: med utblick från höglandet* (1998), Maria Flinck med böckerna *Tusen år i trädgården. Från sörmländska herrgårdar och bakgårdar* (1994) och *Historiska trädgårdar. Att bevara ett föränderligt kulturarv* (2013), samt danska Helle Ravn i *Gulerødder, græs eller granit: danske parcelhushaver 1950–2008* (2011). Flera etnologer har studerat koloniområden, exempelvis Sven B Ek: *Kolonins sista strid* (1990), Magnus Bergquist: *En utopi i verkligheten: kolonirörelsen och det nya samhället* (1996) samt Barbro Klein och Karin Becker: *Med svenska ögon – ett mångkulturellt odlingsområde 1990–2000* (2003).

Vår diskussion kring begreppet natur och dess olika betydelser i trädgårdssammanhang har inspirerats av Michael Pollans bok *En andra natur* (2000), David Coopers *A Philosophy of Gardens* (2006), samt Lesley Heads och Pat Muirs *Backyard. Nature and Culture in Suburban Australia* (2007).